

Inkomenseffect van pensioering 2001-2004

Wim Bos

De meeste mensen stoppen tussen hun 50^e en 65^e levensjaar met werken. Wie voor zijn 65^e met pensioen gaat, ondervindt gemiddeld een koopkrachtverlies van zo'n 15 procent. Doordat de meeste mensen al niet meer actief zijn, wanneer zij met 65 jaar voor het eerst AOW ontvangen, gaan zij er dan in doorsnee rond 2 procent op vooruit. Deze koopkrachtmutaties zijn afhankelijk van de persoonlijke situatie en lopen daardoor sterk uiteen. Zo steeg bij een kwart van de mensen bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd het inkomen met 16 procent of meer. De hier gepresenteerde resultaten hebben betrekking op de periode 2001-2004.

1. Inleiding

In dit artikel staat de inkomensdynamiek centraal van personen van 50 tot en met 65 jaar. De koopkracht van deze groep kan door allerlei oorzaken veranderen. Veel voorkomende wijzigingen in de persoonlijke situatie die een groot effect hebben op de koopkracht van deze groep, zijn het uit huis gaan van kinderen en het (al dan niet vrijwillig) stoppen met werken. Ook het bereiken van de 65-jarige leeftijd is een belangrijke mijlpaal: vanaf dat moment wordt er AOW en vaak ook aanvullend pensioen ontvangen. Dit artikel beschrijft achtereenvolgens de koopkrachtmutatie die het gevolg is van vervroegd pensioeren en de koopkrachtverandering van personen die 65 jaar worden.¹⁾ Hieraan voorafgaand wordt een schets gegeven van de belangrijkste veranderingen in het leven van 50-65-jarigen die van invloed zijn op hun inkomen. Het aantal mensen dat zich in deze levensfase bevindt, is de laatste tien jaar met ruim 30 procent toegenomen, van 2,3 miljoen in 1996 tot 3,1 miljoen in 2006.

Om het inkomenseffect van gebeurtenissen als prepensioering te beschrijven, is het persoonlijk inkomen²⁾ minder geschikt. Zo kan een daling van het inkomen als gevolg van prepensioering betekenen, dat het huishouden in aanmerking komt voor huursubsidie. Daarom is hier uitgegaan van het besteedbaar inkomen van het huishouden.

Om de inkomensmutatie te bepalen, wordt het besteedbaar huishoudensinkomen gecorrigeerd voor een eventuele verandering in de omvang en samenstelling van het huishouden en voor de prijsontwikkeling. Daarnaast is ook een correctie voor de algemene koopkrachtontwikkeling toegepast. Hiermee wordt bereikt, dat het berekende effect op het inkomen, hier ook wel aangeduid met koopkracht, zich toespitst op de onderzochte verandering in de persoonlijke omstandigheden.

De gepresenteerde cijfers zijn ontleend aan het Inkomenspanelonderzoek 2000-2005. Het inkomenseffect is bepaald voor mensen die in de jaren 2001, 2002, 2003 of 2004 met vervroegd pensioen zijn gegaan, of 65 jaar zijn geworden.

Voor degenen die bijvoorbeeld in de loop van 2004 met prepensioen zijn gegaan, is de koopkrachtmutatie bepaald op basis van het inkomen van 2003 en 2005. Voor een uitgebreide technische toelichting wordt verwezen naar het slot van dit artikel.

2. Enkele ontwikkelingen in de leefsituatie na het 50e levensjaar

2.1 Huishoudenssituatie

Voor de meeste mensen verandert het huishouden waartoe zij behoren, na hun 50^e nog twee keer van samenstelling. De eerste keer is als de kinderen het huis uit gaan, de tweede keer als de partner komt te overlijden. In 2005 woonde 45 procent van de 50-54 jarigen samen met een partner en een of meer kinderen. Vanaf hun 55ste vormen de meeste mensen met alleen hun partner het huishouden.³⁾ Op latere leeftijd, na het overlijden van de partner, gaan alleenstaanden het beeld steeds meer beheersen.

Per leeftijdsgroep lopen de aandelen in de onderscheiden huishoudenscategorieën tussen mannen en vrouwen sterk uiteen. Zo is het aandeel alleenstaanden in de leeftijdsgroep 65 tot 70 jaar bij vrouwen dubbel zo hoog als bij mannen. Dit komt doordat bij paren mannen doorgaans ouder zijn dan hun partner. Ook is de gemiddelde levensverwachting van vrouwen hoger dan die van mannen. Een verandering in de samenstelling van het huishouden waartoe een persoon behoort, heeft gevolgen voor de koopkracht van dat huishouden. Er ontstaat doorgaans een nieuwe inkomenssituatie met minder of meer huishoudensleden. Hier wordt echter niet ingegaan op het effect hiervan op de koopkracht van het huishouden.⁴⁾

Staat 1
Personen 50-69 jaar naar geslacht, leeftijd en samenstelling van het huishouden, 2005*

	Totaal	w.v.			
		paar met kind(eren)	paar zonder kinderen	alleenstaand	overig ¹⁾
	x 1 000	%			
Totaal					
50 tot 55 jaar	1 107	45	32	14	10
55 tot 60 jaar	1 137	22	56	15	7
60 tot 65 jaar	831	10	67	18	6
65 tot 70 jaar	689	5	68	21	5
Man					
50 tot 55 jaar	556	51	27	14	8
55 tot 60 jaar	574	28	53	13	6
60 tot 65 jaar	417	13	67	14	6
65 tot 70 jaar	335	7	74	14	5
Vrouw					
50 tot 55 jaar	550	38	37	13	12
55 tot 60 jaar	563	16	60	17	7
60 tot 65 jaar	414	6	66	22	6
65 tot 70 jaar	354	4	63	28	5

¹⁾ Omvat onder meer eenoudergezinnen.

2.2 Sociaaleconomische categorie

In 2005 was het merendeel van de 20 tot 50-jarigen actief, dat wil zeggen dat hun inkomen vooral uit loon of winst bestond. Bij veel mensen verandert de sociaaleconomische positie⁵⁾ tussen het 50ste en 65ste levensjaar. Steeds meer mensen gaan dan hun inkomen uit een pensioen of uitkering betrekken. In 2003-2005 was 90 procent van de 50-jarige mannen met een partner actief, van de 60-jarigen was dat slechts zo'n 60 procent. Kort voor 65 jaar was voor nog maar 13 procent van de mannen inkomen uit arbeid of eigen onderneming de belangrijkste inkomensbron.

De sociaaleconomische positie hangt sterk samen met het geslacht en het hebben van een partner. Van de 50-jarige vrouwen met een partner had in de jaren 2003-2005 ruim 20 procent geen inkomen, terwijl dit vlak voor de pensioengerechtigde leeftijd voor ruim de helft gold. Van de vrouwen zonder partner had bijna iedereen een eigen inkomen. Deze

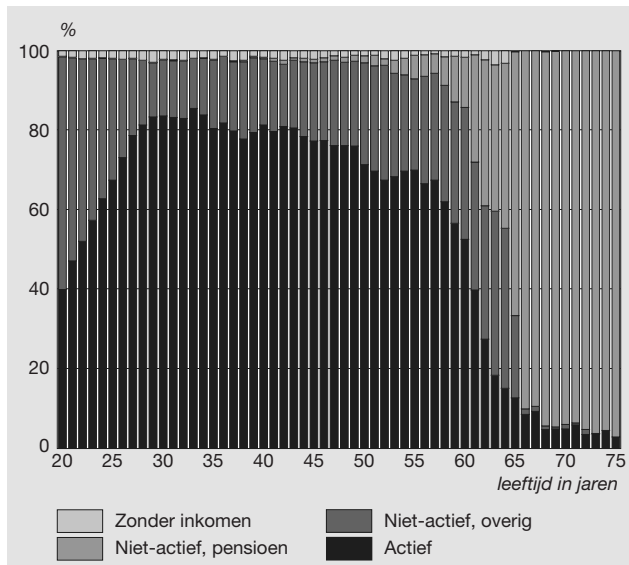
hebben ook relatief vaak al vóór hun 65^e een pensioen. Deels gaat het hierbij (mede) om een nabestaandenpensioen.⁶⁾

2.3 Inkomenspositie

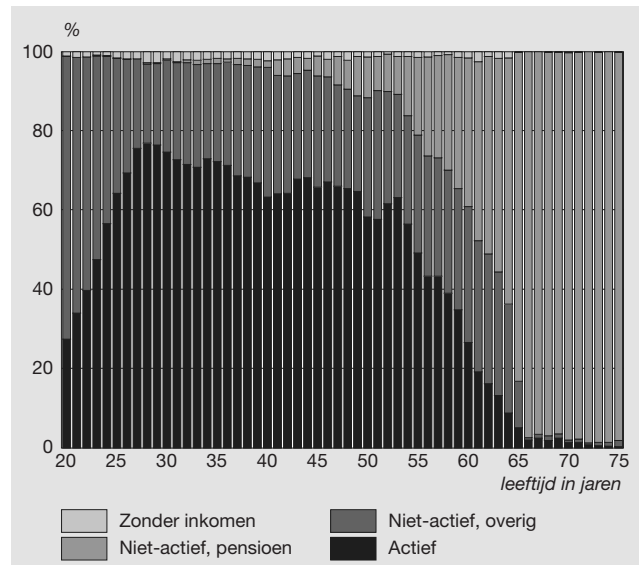
Het besteedbare huishoudensinkomen bedroeg in 2005 gemiddeld 29 100 euro. De hoogte van de koopkracht hangt sterk samen met de belangrijkste inkomensbron van het huishouden. Zo lag in 2005 de koopkracht van personen in huishoudens waarvoor pensioen de voornaamste inkomensbron vormde, 9 procent onder het gemiddelde. De grootste koopkracht hebben zelfstandigen en hun gezinsleden: hun koopkracht lag ruim 20 procent boven het gemiddelde.

Naast de bron van het inkomen speelt ook de levensfase waarin men zich bevindt, een rol. De gemiddelde koopkracht is het hoogst rond het 55^e leeftijdsjaar. De koopkracht ligt dan 20 procent boven het gemiddelde. De mees-

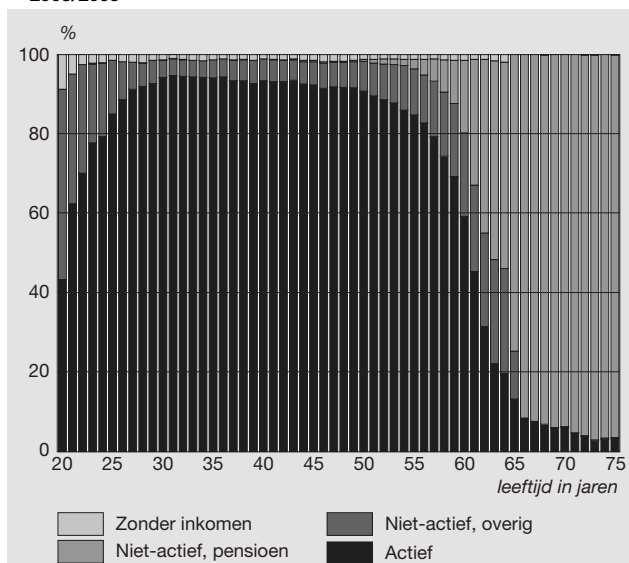
1. Mannen zonder partner naar sociaaleconomische categorie, 2003/2005*

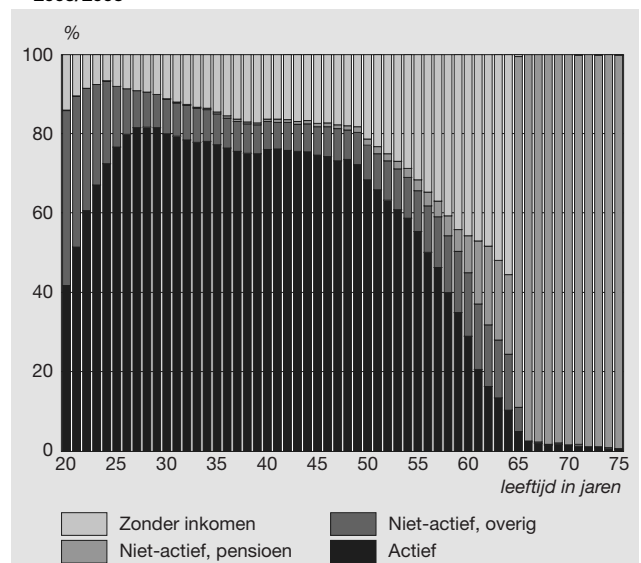
3. Vrouwen zonder partner naar sociaaleconomische categorie, 2003/2005*

2. Mannen met partner naar sociaaleconomische categorie, 2003/2005*

4. Vrouwen met partner naar sociaaleconomische categorie, 2003/2005*

Staat 2
Koopkracht van personen naar voornaamste inkomensbron van het huishouden en leeftijd, 2005*

	Totaal	Inkomen uit arbeid	Inkomen uit eigen onderneming	Overdrachtsinkomen					
				Totaal	Werkloosheids-uitkering	Uitkering i.v.m. ziekte en arbeidsongeschiktheid	Pensioen	Uitkering sociale voorziening ¹⁾	Overig overdrachtsinkomen
<i>Personen</i>									
	<i>x 1 000</i>								
Totaal	16 004	9 768	2 093	4 142	243	506	2 605	641	148
0-49 jaar	10 730	7 978	1 564	1 189	158	241	139	513	137
50-54 jaar	1 107	785	164	157	21	61	34	38	3
55-59 jaar	1 137	673	157	307	33	92	142	37	4
60-64 jaar	831	212	101	518	27	92	357	38	3
65-69 jaar	689	52	47	590	3	15	565	6	1
70 jaar en ouder	1 509	68	60	1 382	1	4	1 367	9	1
<i>Koopkracht</i>									
	<i>totaal=100</i>								
Totaal	100	104	122	79	67	70	91	52	35
0-49 jaar	96	99	110	56	59	64	88	50	31
50-54 jaar	119	123	142	74	75	73	98	54	.
55-59 jaar	119	126	157	85	82	76	99	54	.
60-64 jaar	111	131	167	91	84	74	100	55	.
65-69 jaar	103	139	174	94	.	.	95	.	.
70 jaar en ouder	93	128	178	87	.	.	87	.	.

¹⁾ Bijstandsuitkering, uitkering IOAW, IOAZ etc.

te mensen bereiken rond deze leeftijd hun top in hun (arbeids)inkomen. Daarnaast wordt de koopkracht van het huishouden vaak ook positief beïnvloed door het uit huis gaan van de kinderen. Dit vindt plaats als de ouders globaal in de buurt van 50 jaar zijn (zie paragraaf 2.1).⁷⁾ Ook kan het afnemen of wegvallen van de directe zorg voor kinderen leiden tot een toename van de koopkracht als gevolg van het weer, of langer gaan werken van één of beide partners. Tussen de 55 en 65 jaar stoppen veel mensen met werken of gaan minder werken (zie paragraaf 2.2). Voor zover zij dan (ook) inkomen uit een uitkering of pensioen gaan ontvangen, is dat doorgaans lager dan het loon dat daarvoor ontvingen. De gemiddelde koopkracht zakt daardoor tot kort voor het bereiken van de 65-jarige leeftijd tot maar net boven het gemiddelde van de totale bevolking.

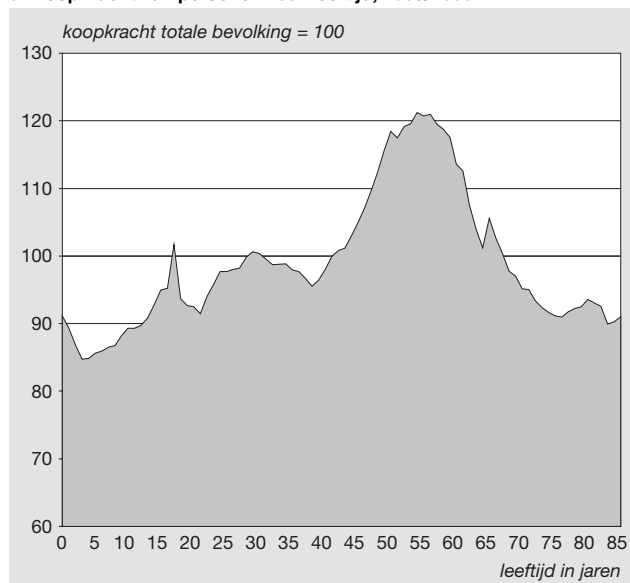
3. Koopkrachtmutatie bij vervroegd pensioneren

In 2002-2004 stopten jaarlijks gemiddeld zo'n 65 duizend mensen van 50 tot 65 jaar met werk om met pensioen te gaan. De grootste uitstroom van werk naar pensioen vindt plaats op en rond de leeftijd van 60 jaar.

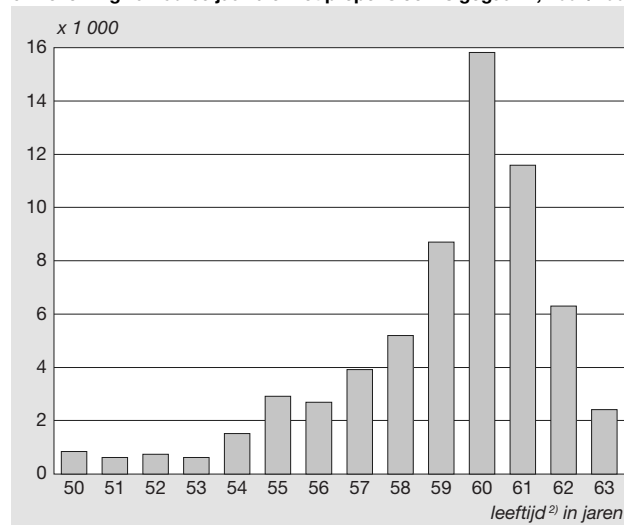
3.1 Naar geslacht

De overgang van werk naar prepensioen ging in de periode 2001-2004 in doorsnee gepaard met een koopkrachtverlies van ruim 15 procent. Mannen ondervinden hierbij een groter verlies aan inkomen dan vrouwen. Daarbij moet bedacht worden, dat de meeste mannen en vrouwen op het moment

5. Koopkracht van personen naar leeftijd, 2003/2005*

6. Bevolking van 50-63 jaar die met prepensioen is gegaan¹⁾, 2002/2004

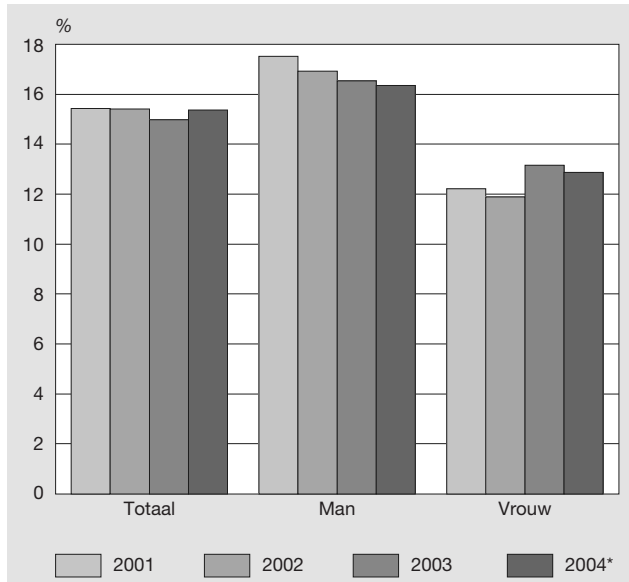

¹⁾ Betreft jaarlijkse overgangen van sociaaleconomische categorie 'actief' naar 'niet-actief, pensioenontvanger'.

²⁾ Leeftijd in jaar voorafgaand aan het jaar waarin pensioen de voornaamste inkomensbron is gaan vormen.

dat ze met vervroegd pensioen gaan, een paar vormen. Het koopkrachtverlies wordt dus ook door een eventuele partner ondervonden. Het gaat hier dus om het (verschil in) koopkrachtverlies als de man respectievelijk de vrouw met pensioen gaat. Uit onderliggende cijfers blijkt, dat het niet veel voorkomt dat man en vrouw gelijktijdig met pensioen gaan.

7. Koopkrachtverlies bij prepensioenering 50-63-jarigen naar geslacht

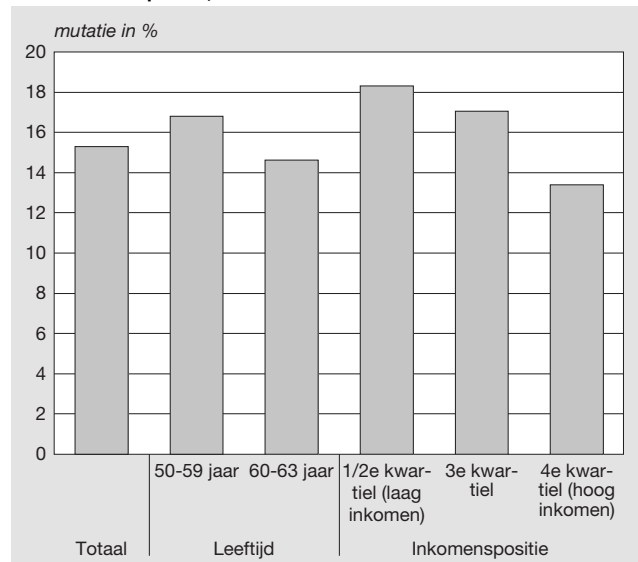
3.2 Naar leeftijd en inkomenspositie

Het inkomensverlies is hoger voor degenen die op jongere leeftijd met pensioen gaan. In 2001-2004 leverden 50 tot 60 jarigen in doorsnee bijna 17 procent van hun inkomen in, als ze met prepensioen gingen. Bij 60 tot 64 jarigen bedroeg het koopkrachtverlies 14,5 procent. Personen die, voordat ze met prepensioen gingen, tot het kwart van de Nederlandse bevolking met het hoogste inkomen behoorden, gingen er procentueel minder op achteruit dan personen met een laag inkomen.

3.3 Spreiding in koopkrachtmutaties

De koopkrachtmutaties als gevolg van prepensioeneren vertonen een grote spreiding. In doorsnee was er voor de jaren 2001-2004 sprake van een koopkrachtverlies van ruim 15 procent. Een kwart ondervond echter een inkomensdaling van meer dan 25 procent. Voor een op de tien bedroeg het koopkrachtverlies zelfs meer dan zo'n 40 procent. Een vijfde van de mensen ging er bij pensionering op vooruit. Vooral bij de personen die er bij pensionering zeer sterk op voor- of achteruit gegaan zijn, kan er sprake zijn geweest van een samenloop met een andere gebeurtenis die invloed had op de inkomenspositie.

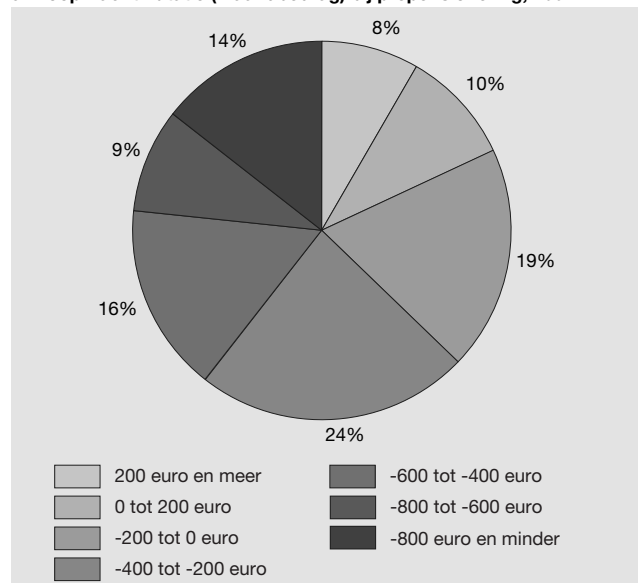
8. Koopkrachtverlies bij prepensioenering 50-63-jarigen naar leeftijd en inkomenspositie, 2001/2004*

3.4 Koopkrachtmutatie in euro's

De koopkrachtmutatie kan ook in centen in plaats van in procenten worden uitgedrukt. In 2004 ging bijna één op de vijf mensen er bij prepensionering tussen de 0 en 200 euro per maand op achteruit, bij een kwart was dat 400 tot 800 euro. Het betreft hier gestandaardiseerde bedragen. Voor personen die deel uitmaken van een meerpersoons-huishouden moet dit bedrag met de equivalentiefactor vermenigvuldigd worden om een bedrag in termen van besteedbaar huishoudensinkomen te krijgen. Voor een echtpaar, bijvoorbeeld, bedraagt deze factor 1,37. Een koopkrachtverlies van 200 euro per maand betekent voor een echtpaar dus een verlies aan besteedbaar huishoudensinkomen van 274 euro (= 200 x 1,37).

9. Koopkrachtmutatie (maandbedrag) bij prepensionering, 2004*

4. Koopkrachtmutatie bij bereiken van de 65-jarige leeftijd

In Nederland vierden in de periode 2000-2005 jaarlijks ruim 140 duizend personen hun 65^e geboortjaar. In de nabije toekomst zal dit aantal flink toenemen. Zo verwacht het CBS dat er in 2011 zo'n 230 duizend personen de 65-jarige leeftijd zullen bereiken. Het gaat hier om de generatie die in 1946, een jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog, geboren is.

Vrijwel iedereen in Nederland ontvangt vanaf zijn of haar 65ste AOW.⁸⁾ Daarbovenop ontvangen veel mensen een aanvullend ouderdomspensioen. De meesten gaan er als ze 65 jaar worden, op vooruit. Het inkomensverlies dat doorgaans ontstaat bij stoppen met werken, is door hen immers al in de jaren ervoor geïncasseerd. In de periode 2001-2004 ging een 65-jarige er in doorsnee 2,5 procent in koopkracht op vooruit.

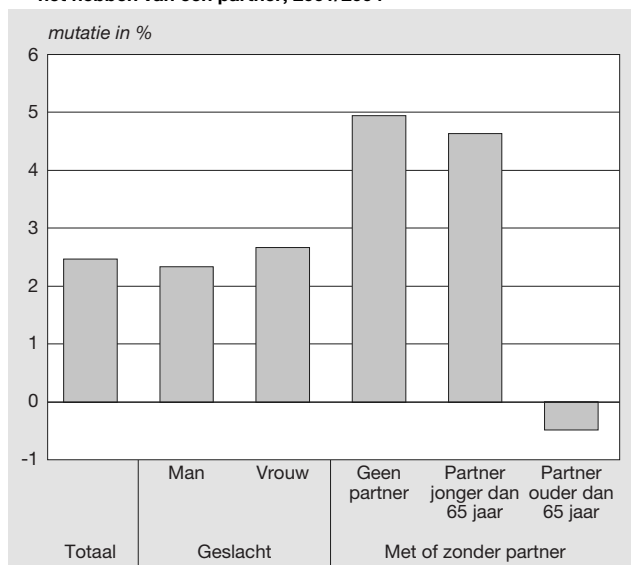
4.1 Met of zonder partner

Alleenstaanden die 65-jarig werden, ondervonden in de periode 2001-2004 met bijna 5 procent de grootste stijging in koopkracht. De groep 65-jarigen met een jongere partner ging er bijna net zoveel op vooruit. Is er daarentegen sprake van een oudere partner, dan neemt de koopkracht iets af. Het gaat in deze gevallen overwegend om vrouwen met weinig of geen inkomen. Weliswaar gaat de vrouw AOW ontvangen, als zij 65 jaar wordt, maar daarbij vervalt de toeslag die haar man tot dan toe ontving wegens het ontbreken of de geringe hoogte van het inkomen van de vrouw.

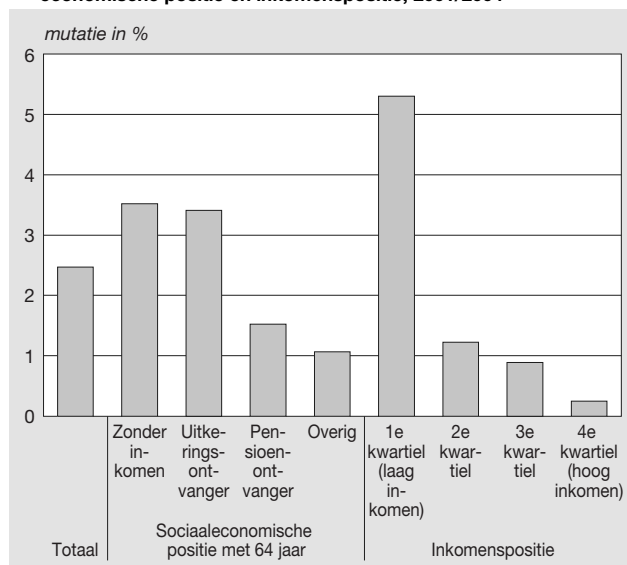
4.2 Naar sociaaleconomische positie

Personen die voorafgaand aan het jaar waarin zij 65 werden, vooral op een uitkering aangewezen waren, of zelf geen inkomen hadden, gingen er in koopkracht ruim 3 procent op vooruit. Ook degenen die met prepensioenen waren,

10. Koopkrachtmutatie bij bereiken 65-jarige leeftijd naar geslacht en het hebben van een partner, 2001/2004*

11. Koopkrachtstijging bij bereiken van 65-jarige leeftijd naar sociaaleconomische positie en inkomenspositie, 2001/2004*

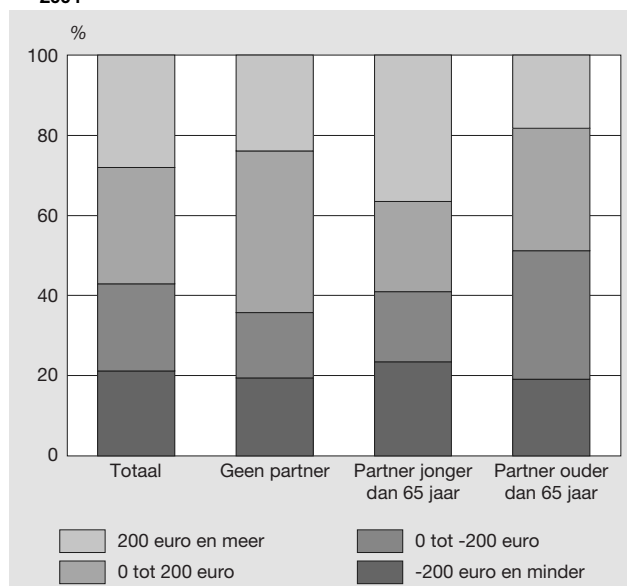

ondervonden bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd een kleine koopkrachtstijging met 1,5 procent. De groep die tot het kwart van de Nederlandse bevolking met het laagste inkomen behoorde, ging er met ruim 5 procent het meest in koopkracht op vooruit. Daarentegen was bij de mensen met de hoogste inkomens nauwelijks sprake van een verbetering van de koopkracht.

4.3 Spreiding in koopkrachtmutaties

De koopkrachtmutatie die men ondervindt bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd loopt sterk uiteen. Een kwart van de mensen die in 2004 65 jaar werden, had te maken met een koopkrachtverlies van meer dan 8 procent, terwijl een even grote groep er 16 of meer procent op vooruitging. Uitgedrukt in euro's gingen bijna drie van de tien mensen er maandelijks tot 200 euro in koopkracht op vooruit.⁹⁾

12. Koopkrachtmutatie (maandbedrag) bij bereiken 65-jarige leeftijd, 2004

Technische toelichting

Bronnen

De resultaten zijn gebaseerd op gegevens uit het Inkomenspanelonderzoek (IPO). De inkomensgegevens zijn voornamelijk afkomstig van de administratie van de belastingdienst. Deze zijn aangevuld met gegevens over individuele huursubsidie en studiefinanciering. Kinderbijslag wordt toegerekend op basis van de samenstelling van het huishouden. Verder zijn onder meer premies sociale verzekering berekend.

Inkomenseenheid

Als inkomenseenheden worden de persoon en het huishouden onderscheiden. Een particulier huishouden bestaat uit één of meer personen die alleen of samen in een woonruimte gehuisvest zijn en zelf in hun dagelijkse levensbehoeften voorzien.

Steekproef en populatie

Ten behoeve van het IPO is een aselechte steekproef van personen getrokken. De informatie over het inkomen is verzameld voor iedereen die deel uitmaakt van het huishouden van deze steekproefpersonen. De totale steekproef omvat rond 230 duizend personen in circa 80 duizend huishoudens. De gegevens hebben betrekking op de bevolking die op 31 december van het desbetreffende jaar in Nederland woonachtig is. In deze publicatie zijn personen in tehuizen of inrichtingen buiten beschouwing gelaten. Ook zijn (personen in) particuliere huishoudens met een zeer laag inkomen (negatief, nul of net positief) niet meegenomen: het berekenen van een koopkrachtmutatie levert in deze gevallen geen zinvolle uitkomsten.

Nauwkeurigheid en betrouwbaarheid

Het inkomenspanelonderzoek is een steekproefonderzoek. Zoals bij alle steekproefonderzoeken zijn de uitkomsten een schatting van de werkelijke, maar onbekende waarden. Bij de interpretatie van de gegevens dient hiermee rekening gehouden te worden.

De afwijkingen worden voor een deel veroorzaakt, doordat informatie over enkele bestanddelen van het inkomen ontbreekt. Het gaat hier onder meer om gegevens over (ontvangen en betaalde) kinderalimentatie en over inkomensoverdrachten tussen ouders en hun uitwonende (studerende) kinderen. Het inkomen van de betreffende groep huishoudens wordt daardoor onder- of overschat.

Afwijkingen ten opzichte van de werkelijke waarde zijn ook het gevolg van steekproeffouten. Deze ontstaan, doordat de steekproef door toevallige fluctuaties niet geheel representatief is voor de populatie.

De mogelijke afwijking van het waargenomen inkomen ten opzichte van de werkelijke waarde is groter naarmate de spreiding in het inkomen groter is en het aantal waarnemingen kleiner is. In deze publicatie zijn voor groepen die uit minder dan 10 duizend personen bestaan, geen gegevens opgenomen.

Begrippen

Gestandaardiseerd inkomen

Om het inkomen van huishoudens van verschillende grootte en samenstelling vergelijkbaar te maken, wordt het inkomen gestandaardiseerd. Hiertoe wordt het besteedbare huishoudensinkomen gedeeld door een equivalentiefactor. In de equivalentiefactor komen de schaalvoordelen tot uitdrukking die het gevolg zijn van het voeren van een gemeenschappelijke huishouding. Hierbij is de CBS-equivalentieschaal gebruikt, waarbij het eenpersoonshuishouden als standaardhuishouden is gekozen. Voor deze huishoudens is de factor gelijk aan 1. Afhankelijk van het aantal volwassenen en minderjarige kinderen wordt voor elke extra volwassene 0,19 tot 0,37 en voor elk extra minderjarig kind 0,15 tot 0,33 aan deze factor toegevoegd. Voor een echtpaar, bijvoorbeeld, bedraagt de equivalentiefactor 1,37. Een alleenstaande met een besteedbaar inkomen van 10 duizend euro en een echtpaar met een besteedbaar inkomen van 13,7 duizend euro bevinden zich dus op een even hoog welvaartsniveau: na standaardisatie bedraagt het inkomen voor beide huishoudens 10 duizend euro.

Koopkracht

Om inkomens in de tijd vergelijkbaar te maken, wordt het *gestandaardiseerd inkomen* gedefleerd met behulp van de consumentenprijsindex. Deze index geeft het prijsverloop weer van een pakket goederen en diensten zoals dit gemiddeld wordt aangeschaft door huishoudens. Indien het gestandaardiseerde inkomen sterker stijgt dan de prijzen, neemt de koopkracht toe. De koopkracht wordt gebruikt om de (reële) ontwikkeling van het inkomen vast te stellen.

Koopkrachtontwikkeling

De koopkrachtmutatie is de procentuele verandering van de koopkracht tussen twee jaren. Op individueel niveau is deze mutatie eenvoudig te bepalen. Op groepsniveau kan een onderscheid gemaakt worden tussen de zogenaamde macro- en microbenadering (zie Bos, 2007).

De macrobenadering houdt in dat de mutatie berekend wordt op basis van het *totale* inkomen van een groep. De macrobenadering heeft het nadeel, dat mutaties van hogere inkomens zwaarder in het eindresultaat wegen. De mutatie van de inkomenssom is immers ook te schrijven als de som van de individuele mutaties gewogen met de inkomens aandelen van het basisjaar. Hier komt bij, dat in de macrobenadering de koopkrachtmutatie ook het effect van structuurverschuivingen omvat, indien de groepen waarvoor de koopkrachtmutatie berekend wordt, van samenstelling veranderen.

In de microbenadering wordt per individu de koopkrachtontwikkeling vastgesteld, waarna een aggregatie van de individuele mutatie plaatsvindt. Mutaties van lage en hoge inkomens wegen daarbij even zwaar. Bovendien treedt het effect van een structuurverschuiving niet op, doordat de

groep in beide jaren uit precies dezelfde groep individuen bestaat. Bij het bepalen van de koopkrachtmutatie van een groep verdient de mediaan (de middelste van de naar grootte gerangschikte koopkrachtmutaties van personen) de voorkeur boven een gemiddelde hiervan. Met de keus van de mediaan wordt bereikt, dat positieve en negatieve uitschieters nauwelijks invloed hebben op de uitkomst.

De koopkrachtmutatie tussen twee uiteenliggende jaren is berekend op basis van de koopkracht van een vaste groep personen in het begin- en eindjaar. Onderzocht is het koopkrachteffect van personen die in een bepaald jaar met pensioen gegaan zijn en van personen die 65 jaar geworden zijn. Hierbij is de koopkrachtmutatie bepaald als de koopkrachtontwikkeling tussen het jaar voorafgaand aan en het jaar volgend op het jaar waarin de genoemde gebeurtenis zich voordeed. Omdat de gebruikte inkomensgegevens betrekking hebben op gehele kalenderjaren, bevat het inkomen van het jaar waarin een gebeurtenis plaatsvindt, immers al een deel van het effect van de verandering. Vergelijking van het inkomen in het jaar ervoor en het jaar erna levert daarom een beter beeld van het koopkrachteffect. De koopkrachtmutaties in dit onderzoek zijn gecorrigeerd voor de algemene koopkrachtontwikkeling. Hiermee wordt nagestreefd, dat de resultaten hoofdzakelijk het koopkrachteffect van de onderzochte gebeurtenissen weerspiegelen.

Mediaan koopkrachtverandering

De mediaan van de koopkrachtveranderingen wordt gebruikt als indicatie van de inkomensontwikkeling van een groep. Een koopkrachtmutatie van 2 procent wil zeggen, dat de koopkracht van de ene helft van de Nederlanders steeg met ten minste 2 procent, terwijl de koopkracht van de andere helft minder steeg of daalde.

Voornaamste inkomensbron

De bron waaruit een huishouden in een jaar het meeste inkomen ontvangt. Bij deze indeling worden de inkomensbestanddelen van alle leden van het huishouden samengegeld. Indien een van de leden van het huishouden inkomen uit eigen onderneming heeft, wordt deze bron ongeacht de hoogte van het bedrijfsresultaat (dus ook als er sprake is van een verlies) als voornaamste inkomensbron van het huishouden aangemerkt. Aan deze categorie zijn ook huishoudens toegevoegd waarvoor inkomen uit vermogen de voornaamste inkomensbron vormt.

Literatuur

Bos, W. (2006). Inkomensdynamiek 2001-2004*. Sociaal-economische Trends 2e kwartaal, blz. 28-33.

Bos, W. (2007). Het meten van koopkrachtontwikkeling. Methoden en definities, Inkomen en bestedingen. CBS-web, blz. 1-7.

Corpeleijn, A. (2007). Vervroegde uittreding en andere overgangen tussen werken en niet-werken. Sociaaleconomische Trends 1e kwartaal, blz. 31-35.

CBS (2004). Equivalentiefactoren 1995-2000.

Huynen, B. en D. Fouarge (2005). Inkomenseffecten van uittreding. Sociaal-economische Trends 1e kwartaal, blz. 49-56.

Riele, te, S, en J.W. Bruggink, (2007). Inkomen en koopkracht van weduwen en weduwnaars. Sociaaleconomische Trends 3e kwartaal, blz. 42-45.

Soede, A. (2006). Veranderingen in inkomen. In: Rapportage ouderen 2006, blz. 194-214. Sociaal en Cultureel Planbureau.

Noten in de tekst

- ¹⁾ Het artikel gaat dus niet in op de koopkrachtontwikkeling in de jaren nadat een verandering in de persoonlijke omstandigheden heeft plaatsgevonden. Zie Bos (2006) voor een algemene beschrijving van de koopkrachtontwikkeling van pensioenontvangers en andere bevolkingsgroepen.
- ²⁾ Het persoonlijk inkomen omvat inkomensbestanddelen die aan de afzonderlijke leden van het huishouden toegeschreven kunnen worden. Het omvat inkomen uit arbeid, inkomen uit eigen onderneming, uitkering inkomensverzekeringen en uitkering sociale voorzieningen. Inkomen uit vermogen, kinderbijslag en ontvangen gebonden overdrachten zoals huursubsidie blijven buiten beschouwing, omdat deze niet in alle gevallen aan personen in het huishouden toegekend kunnen worden.
- ³⁾ Het betreft de in dit artikel beschreven populatie van particuliere huishoudens met inkomen. De uitkomsten van de Inkomensstatistiek kunnen in geringe mate afwijken van soortgelijke gegevens uit de Huishoudensstatistiek.
- ⁴⁾ Zie Te Riele en Bruggink (2007) voor een beschrijving van de gevolgen van verweduwing op de koopkracht.
- ⁵⁾ Gebruik is hier gemaakt van de sociaaleconomische categorie waartoe personen behoren. Deze is vastgesteld aan de hand van de belangrijkste inkomensbron van een persoon. Als inkomensbron zijn onderscheiden: inkomen uit arbeid en eigen onderneming, pensioeninkomen en uitkeringsinkomen.
- ⁶⁾ In de Inkomensstatistiek kan geen onderscheid gemaakt worden naar de aard van het pensioen.
- ⁷⁾ De koopkracht van ouders van wie de kinderen zelfstandig zijn gaan wonen, wordt in de Inkomensstatistiek overschat, doordat geen rekening is gehouden met inkomensoverdrachten van ouders aan uitwonende kinderen. Uitwonende studerende kinderen, bijvoorbeeld, blijven immers vaak nog een tijd een financiële last vormen voor de ouders.
- ⁸⁾ Niet iedereen ontvangt een volledige AOW-uitkering. Zo ging het bij de groep tussen 65 en 70 jaar in 13 procent van gevallen om een gekorte AOW-uitkering. (voorjaar 2007, CBS, Statline, AOW-uitkeringen). Het betreft hier Nederlanders die door verblijf in buitenland geen volledige AOW hebben opgebouwd en allochtonen die pas op latere leeftijd in Nederland zijn gaan wonen. Als er sprake is van onvoldoende inkomen uit andere bronnen kan een gekorte AOW-uitkering aangevuld worden met bijstand.
- ⁹⁾ Zoals eerder in de tekst opgemerkt is, moeten deze bedragen met de equivalentiefactor vermenigvuldigd worden om de koopkrachtmutatie uit drukken in termen van besteedbaar huishoudensinkomen.

Tabel 1
Koopkrachtmutatie ¹⁾ als gevolg van vervroegd pensioneren

	Mediaan van de mutaties	Verdeling van koopkrachtmutaties ²⁾			
		10e percentiel	25e percentiel	75e percentiel	90e percentiel
	%				
Totaal					
2001	-15,4	-38	-28	-6	8
2002	-15,4	-34	-26	-8	2
2003	-15,0	-41	-24	-6	7
2004*	-15,4	-34	-25	-5	8
2001/2004*	-15,3	-37	-26	-6	7
<i>Geslacht</i>					
Man					
2001	-17,5	-39	-29	-9	0
2002	-16,9	-38	-27	-9	2
2003	-16,5	-41	-24	-8	3
2004*	-16,3	-36	-27	-6	5
2001/2004*	-16,8	-39	-27	-8	3
Vrouw					
2001	-12,2	-38	-25	-1	9
2002
2003	-13,1	-38	-21	-2	11
2004*	-12,9	-30	-23	-1	25
2001/2004*	-12,5	-34	-23	-2	12
<i>Leeftijd ³⁾</i>					
50-59 jaar					
2001	-15,3	-50	-28	-5	5
2002	-17,4	-43	-28	-11	0
2003	-18,2	-50	-28	-8	12
2004*	-16,3	-46	-26	0	14
2001/2004*	-16,8	-47	-27	-6	8
60-63 jaar					
2001	-15,4	-38	-28	-7	9
2002	-14,1	-34	-23	-7	3
2003	-14,4	-32	-23	-5	3
2004*	-14,5	-33	-24	-5	4
2001/2004*	-14,6	-34	-25	-6	5
<i>Inkomenspositie ⁴⁾</i>					
1/2e kwartiel (laag inkomen)					
2001
2002
2003
2004*
2001/2004*	-18,3	-37	-25	-9	5
3e kwartiel					
2001	-18,6	-38	-28	-8	-2
2002
2003	-19,6	-44	-29	-8	-2
2004*	-15,1	-33	-24	-1	11
2001/2004*	-17,0	-39	-28	-6	3
4e kwartiel (hoog inkomen)					
2001	-12,5	-41	-25	-2	9
2002	-14,1	-34	-23	-5	3
2003	-13,3	-39	-20	-2	8
2004*	-13,7	-38	-26	-4	8
2001/2004*	-13,4	-38	-24	-3	7

¹⁾ De koopkrachtmutatie voor het jaar waarin de persoon met vervroegd pensioen is gegaan, is berekend als de mutatie in het gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen tussen het jaar voorafgaand en het jaar na het met prepensioen gaan. Deze mutatie is gecorrigeerd voor de algemene koopkrachtontwikkeling tussen deze jaren. Het gemiddelde over de jaren 2001-2004* is bepaald als een ongewogen gemiddelde van de vier jaarcijfers. Voor groepen van minder dan 10 000 personen zijn geen uitkomsten opgenomen.

²⁾ De koopkrachtmutatie die behoort bij bijvoorbeeld het 25e percentiel, houdt in dat een kwart van de mensen bij prepensionering in 2001 een koopkrachtverlies ondervond van 28 procent of meer. Het 50e percentiel is gelijk aan de mediaan; het gaat bij deze gegevens om de koopkrachtmutatie die de betreffende groep precies in tweeën deelt: de helft ondervond een kleinere, de andere helft een grotere koopkrachtmutatie dan de mediaan.

³⁾ De leeftijd die bereikt is in het jaar van vervroegd pensioneren.

⁴⁾ De inkomenspositie is bepaald aan de hand van het gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen in het jaar voorafgaand aan het jaar waarin met vervroegd pensioen is gegaan. De totale bevolking is naar hoogte van dit inkomen ingedeeld in vier gelijke groepen van laag naar hoog inkomen.

Tabel 2
Koopkrachtmutatie ¹⁾ bij bereiken van 65-jarige leeftijd

	Totaal					Man					Vrouw							
	Mediaan van de mutaties		Percentielverdeling van de mutaties ²⁾			Mediaan van de mutaties		Percentielverdeling van de mutaties ²⁾			Mediaan van de mutaties		Percentielverdeling van de mutaties ²⁾					
			10e	25e	75e	90e			10e	25e	75e	90e			10e	25e	75e	90e
	%																	
Totaal																		
2001	1,8	-27	-12	15	40	2,0	-30	-15	20	48	1,6	-24	-9	13	29			
2002	2,5	-23	-9	14	33	1,1	-24	-13	14	33	3,2	-19	-6	13	30			
2003	2,3	-24	-10	13	31	2,1	-28	-13	16	31	2,6	-20	-7	11	31			
2004*	3,3	-24	-8	16	36	4,1	-26	-12	20	47	3,2	-19	-6	13	31			
2001/2004*	2,5	-24	-10	14	35	2,3	-27	-13	18	40	2,7	-21	-7	12	30			
<i>Met of zonder partner</i>																		
<i>Zonder partner</i>																		
2001	4,4	-26	-10	17	48	-1,7	-36	-13	21	65	5,4	-19	-2	13	42			
2002	4,6	-22	-7	14	38	2,4	-22	-12	16	43	5,1	-20	-5	13	33			
2003	5,8	-21	-3	15	36	6,1	-11	-1	15	32			
2004*	5,0	-25	-8	15	36	6,3	-31	-12	15	34	4,8	-19	-8	14	42			
2001/2004*	4,9	-24	-7	15	40	2,5	-30	-11	17	47	5,3	-17	-4	14	37			
<i>Partner jonger dan 65 jaar</i>																		
2001	5,4	-28	-13	21	46	4,4	-28	-14	21	48	9,7	-27	-9	23	34			
2002	3,5	-23	-11	18	37	2,1	-24	-13	15	33	10,1	-17	-3	25	39			
2003	2,8	-25	-12	19	32	2,6	-25	-12	19	30	4,1	-25	-15	28	39			
2004*	6,8	-25	-9	22	48	5,2	-25	-10	21	48	11,2	-22	-4	26	52			
2001/2004*	4,6	-25	-11	20	41	3,6	-25	-12	19	40	8,8	-23	-8	26	41			
<i>Partner 65 jaar en ouder</i>																		
2001	-1,4	-27	-13	5	18	-1,1	-26	-11	5	15			
2002	0,2	-24	-9	6	24	0,9	-19	-8	7	25			
2003	-0,3	-23	-10	6	16	-0,1	-20	-8	6	12			
2004*	-0,3	-20	-7	6	18	0,2	-17	-6	5	16			
2001/2004*	-0,5	-23	-10	6	19	-6,0	-32	-18	10	50	0,0	-21	-8	6	17			
<i>Sociaaleconomische categorie ³⁾</i>																		
<i>Zonder inkomen</i>																		
2001	2,5	-21	-5	13	32	2,4	-21	-5	13	30			
2002	3,4	-14	-4	19	38	3,1	-15	-4	18	38			
2003	3,9	-19	-2	11	31	3,9	-17	-2	10	31			
2004*	4,3	-10	-3	17	36	4,0	-12	-4	15	32			
2001/2004*	3,5	-16	-3	15	34	3,4	-16	-4	14	33			
<i>Uitkeringsontvanger</i>																		
2001	3,8	-29	-6	16	35	8,9	-30	-4	21	47			
2002	4,2	-19	-7	15	30	5,5	-16	-7	19	32			
2003	3,6	-25	-8	17	36	9,2	-22	-4	24	36			
2004*	2,1	-26	-7	14	34	2,9	-31	-7	17	37			
2001/2004*	3,4	-25	-7	15	34	6,6	-25	-5	20	38	1,0	-28	-11	7	28			
<i>Pensioenontvanger</i>																		
2001	2,6	-24	-13	12	25	-0,1	-24	-15	11	26	3,8	-23	-9	12	22			
2002	1,4	-21	-11	10	19	-1,1	-25	-15	9	18	3,7	-18	-5	13	22			
2003	0,0	-21	-10	11	22	-0,8	-23	-12	12	22	1,5	-16	-8	11	21			
2004*	2,1	-24	-10	14	28	1,2	-25	-12	15	34	3,3	-19	-10	10	21			
2001/2004*	1,5	-23	-11	12	24	-0,2	-24	-13	12	25	3,1	-19	-8	12	21			
<i>Overig</i>																		
2001	-1,0	-32	-16	21	49	-1,3	-35	-15	26	58	-0,4	-28	-17	13	33			
2002	1,0	-27	-14	14	39	1,0	-29	-16	18	42	1,1	-24	-13	12	26			
2003	1,7	-30	-14	18	33	1,8	-33	-15	19	41	0,8	-23	-11	13	27			
2004*	2,5	-28	-12	20	45	4,0	-27	-14	23	48	1,4	-30	-11	11	36			
2001/2004*	1,1	-29	-14	18	41	1,4	-31	-15	21	47	0,7	-26	-13	12	30			
<i>Inkomenspositie ⁴⁾</i>																		
<i>1e kwartiel (laag inkomen)</i>																		
2001	5,7	-18	-2	20	33	9,1	-23	-4	22	43	4,1	-16	-1	13	28			
2002	4,5	-13	-4	14	34	10,9	-13	1	25	44	3,7	-11	-4	10	24			
2003	5,1	-21	-3	15	30	7,0	-23	-4	20	30	3,8	-18	-3	13	31			
2004*	5,9	-17	-4	19	38	12,1	-22	-2	24	44	4,3	-10	-4	14	31			
2001/2004*	5,3	-17	-3	17	34	9,8	-20	-2	23	40	4,0	-14	-3	12	29			
<i>2e kwartiel</i>																		
2001	-1,4	-30	-15	15	40	-3,6	-31	-16	15	44	0,4	-27	-10	14	40			
2002	1,4	-23	-12	13	25	-3,0	-27	-15	10	31	3,5	-18	-5	15	25			
2003	2,1	-23	-10	11	28	2,5	-28	-13	13	28	1,9	-19	-8	9	30			
2004*	2,7	-27	-12	15	42	1,2	-31	-18	15	36	3,7	-18	-6	15	48			
2001/2004*	1,2	-26	-12	13	34	-0,7	-29	-15	14	35	2,4	-21	-8	13	36			
<i>3e kwartiel</i>																		
2001	-0,8	-29	-16	13	49	3,6	-34	-16	19	65	-1,1	-24	-13	9	22			
2002	1,2	-25	-13	16	35	0,4	-23	-13	10	29	2,4	-30	-9	20	38			
2003	1,8	-22	-12	12	29	-1,5	-26	-15	12	29	3,6	-20	-3	12	31			
2004*	1,3	-23	-9	16	36	0,6	-25	-10	20	49	1,6	-20	-8	10	21			
2001/2004*	0,9	-25	-12	14	37	0,8	-27	-14	15	43	1,6	-23	-8	13	28			

Tabel 2 (slot)
Koopkrachtmutatie ¹⁾ bij bereiken van 65-jarige leeftijd

	Totaal					Man					Vrouw				
	Mediaan van de mutaties		Percentielverdeling van de mutaties ²⁾			Mediaan van de mutaties		Percentielverdeling van de mutaties ²⁾			Mediaan van de mutaties		Percentielverdeling van de mutaties ²⁾		
	10e	25e	75e	90e	10e	25e	75e	90e	10e	25e	75e	90e			
	%														
<i>Inkomenspositie ⁴⁾</i>															
4e kwartiel (hoog inkomen)															
2001	-1,1	-28	-15	14	45	-2,6	-28	-15	23	49	0,3	-32	-14	12	24
2002	0,5	-29	-14	13	33	-0,8	-31	-18	10	33	1,8	-24	-9	16	33
2003	0,6	-31	-13	15	39	0,3	-37	-17	18	63	0,7	-24	-11	9	25
2004*	1,0	-25	-12	13	43	-1,1	-25	-18	15	54	1,5	-27	-7	9	28
2001/2004*	0,2	-28	-13	14	40	-1,0	-30	-17	17	50	1,1	-27	-10	12	27
<i>Woonsituatie</i>															
Eigen woning															
2001	0,9	-30	-15	15	40	1,1	-32	-16	19	51	0,5	-27	-10	12	25
2002	2,7	-22	-8	17	34	1,1	-23	-12	12	30	3,9	-20	-5	19	39
2003	1,2	-26	-11	12	29	1,0	-27	-13	15	30	1,5	-21	-10	9	28
2004*	3,5	-22	-8	18	42	5,4	-25	-12	23	53	3,3	-19	-5	14	31
2001/2004*	2,1	-25	-10	16	36	2,2	-27	-13	17	41	2,3	-22	-7	14	30
Huurwoning															
2001	2,8	-24	-10	15	41	3,6	-29	-13	21	45	2,6	-22	-7	13	33
2002	1,8	-24	-11	12	30	0,8	-25	-14	15	42	2,3	-18	-6	9	18
2003	4,4	-23	-6	15	32	4,3	-28	-13	19	32	4,5	-18	-3	12	32
2004*	2,7	-26	-8	14	34	2,2	-29	-12	18	36	3,2	-18	-6	9	31
2001/2004*	2,9	-24	-9	14	34	2,7	-28	-13	18	39	3,1	-19	-6	11	29
w.o.															
met huursubsidie															
2001	6,2	-8	0	22	48	4,1	-7	0	20	42
2002	7,2	-7	1	16	39	5,4	-7	-1	10	22
2003	7,0	-4	0	15	32	5,7	-4	0	11	35
2004*	6,1	-7	-1	19	42	4,5	-8	-4	15	47
2001/2004*	6,6	-6	0	18	40	13,5	-5	5	30	41	4,9	-6	-1	14	36
zonder huursubsidie															
2001	0,3	-27	-13	13	33	-0,6	-29	-15	14	41	1,6	-25	-13	13	28
2002	-1,8	-28	-14	9	24	-5,3	-28	-16	10	40	-0,3	-28	-11	9	18
2003	1,5	-24	-13	13	32	-0,7	-30	-17	16	36	3,6	-19	-8	12	31
2004*	-0,1	-29	-13	12	31	-1,4	-31	-15	15	36	0,5	-28	-10	7	19
2001/2004*	0,0	-27	-13	12	30	-2,0	-30	-16	14	38	1,4	-25	-10	10	24

¹⁾ De koopkrachtmutatie voor bijvoorbeeld 2002, het jaar waarin de persoon 65 jaar geworden is, is berekend als de mutatie in het gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen tussen 2001 en 2003. Deze mutatie is gecorrigeerd voor de algemene koopkrachtontwikkeling tussen deze jaren. Het gemiddelde over de jaren 2001-2004* is bepaald als een ongewogen gemiddelde van vier jaarcijfers. Voor groepen van minder dan 10 000 personen zijn geen uitkomsten opgenomen.

²⁾ De koopkrachtmutatie die behoort bij bijvoorbeeld het 25e percentiel, houdt in dat een kwart van de mensen bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd in 2001 een koopkrachtverlies ondervond van 12 procent of meer. Het 50e percentiel is gelijk aan de mediaan; het gaat bij deze gegevens om de koopkrachtmutatie die de betreffende groep precies in tweeën deelt: de helft ondervond een kleinere, de andere helft een grotere koopkrachtmutatie dan de mediaan.

³⁾ De sociaaleconomische categorie in het jaar voorafgaand aan het jaar waarin de persoon 65 jaar werd.

⁴⁾ De inkomenspositie is bepaald aan de hand van het gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen in het jaar voorafgaand aan het jaar waarin de persoon 65 jaar werd. De totale bevolking is naar hoogte van dit inkomen ingedeeld in vier gelijke groepen van laag naar hoog inkomen.